

แม่สอด...ประตูการค้าชายแดนไทย – พม่า

รศ.ดร.สุจินดา เจียมศรีพงษ์¹

บทนำ

นับวันการค้าชายแดนจะยังมีบทบาทและความสำคัญต่อประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์มากขึ้นทุกขณะ เนื่องจากการค้าชายแดนไม่เพียงแต่เป็นที่มาของรายได้หลักจากการนำเข้า – ส่งออก ของประเทศ ซึ่งมีผลต่อระบบเศรษฐกิจไทยเท่านั้น แต่การค้าชายแดนยังถูกนำมาขึ้นมาเป็นประเด็นทางยุทธศาสตร์ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาคและในจำนวนประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดกับประเทศไทยทั้งหมดนั้น ประเทศพม่าเป็นประเทศที่น่าสนใจด้วยเหตุผล 2 ประการคือ

1. พม่าเป็นประเทศที่อยู่ติดชายแดนไทยทางทิศตะวันตก เป็นประตูเอเชียใต้ทางทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เชื่อมสู่ประเทศอินเดีย บังกลาเทศและอ่าวเบงกอล โดยมีพรมแดนติดกับจีน 2,185 กม. สปป.ลาว 235 กม. ไทย 2,401 กม. อินเดีย 1,463 กม. และบังกลาเทศ 193 กม.

2. พม่ามีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ น้ำมันดิบ ไม้ซุง ดีบุก สังกะสี ทองแดง หินปูน ถ่านหิน หินอ่อน อัญมณี พลิงน้ำ เป็นต้น

ในด้านการค้า ปี 2550 พม่าเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับที่ 23 ของไทยและอันดับที่ 6 ของไทยในกลุ่มอาเซียน รองจากมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม โดยมีมูลค่าการค้ารวม 3,259.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 1.1 ของมูลค่าการค้ารวมทั้งหมดของไทยและร้อยละ 5.7 ของมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับอาเซียน มูลค่าการค้าส่วนใหญ่เป็นมูลค่าการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่าของ ปตท. หากหักมูลค่าการนำเข้าก๊าซธรรมชาติแล้ว มูลค่าการค้ารวมจะเหลือเพียง 1,191.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จำแนกเป็นมูลค่าการส่งออก 958.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมูลค่าการนำเข้า 213.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งไทยเป็นฝ่ายได้ดุลการค้าสหภาพพม่า 744.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (หากรวมการนำเข้าก๊าซธรรมชาติมาคำนวณด้วยไทยจะขาดดุล 1,342.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

โดย 5 ปีที่ผ่านมา มูลค่าการค้ารวมมีแนวโน้มขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 11.8 ทั้งนี้ การค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าที่ผ่านทางชายแดนถึงร้อยละ 95 ของมูลค่าการค้ารวมทั้งหมด

พม่าทำการค้าชายแดนกับประเทศต่างๆ เช่น จีน ไทย อินเดีย บังกลาเทศ ฯลฯ สัดส่วนของไทยค้ากับพม่าในกลุ่มเหล่านี้อยู่ในอันดับ 2 ข้อที่น่าสังเกต จะเห็นได้ว่า มูลค่าการค้าชายแดนระหว่างพม่า – จีน มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ขณะที่สัดส่วนการค้าของไทย – พม่า มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 30 ของมูลค่าการค้าชายแดนทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2545 เหลือร้อยละ 15 ของมูลค่าการค้าชายแดนทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2546 ส่วนการค้าพม่า – จีน มีการค้าชายแดน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 60 ของมูลค่าการค้าชายแดนทั้งหมดเป็น ร้อยละ 82 ของมูลค่าการค้าชายแดนทั้งหมด เนื่องจากชายแดนพม่า – จีน ส่วนใหญ่จะมีสภาพการคมนาคมที่ดีกว่าของไทยและปัจจุบันบริเวณชายแดนของทั้งจีนและพม่าจะมีการแลกเปลี่ยนการเยือนและการไปมาหาสู่กันระดับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

ในจำนวนการค้าชายแดนไทย – พม่านั้น ที่ด่านแม่สอด อ.แม่สอด จ.ตาก เป็นด่านที่มีความสำคัญ จากสถิติการค้าระหว่างไทยกับพม่าในปี 2548 ไทยมีอาณาเขตติดต่อกับพม่าใน 9 ช่องทาง คือ สังขละบุรี แม่สอด ระนอง แม่สาย ประจวบคีรีขันธ์ แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน เชียงแสน เชียงดาว สัดส่วนการค้าชายแดนไทย – พม่า ที่ผ่านด่านศุลกากรไทย ในปี 2544 – 46 นั้นพบว่า ที่ด่านสังขละบุรีมีมูลค่าการค้ารวมสูงเป็นอันดับ 1 เพราะที่ด่านนี้มีการนำเข้าน้ำมันสูงถึง 94.3 % จึงทำให้เป็นด่านที่มีมูลค่าการค้ารวมสูงถึง 77.0% และแม่สอดมีสัดส่วนของมูลค่าการค้าชายแดนไทย – พม่า สูงเป็นอันดับ 2 คือ 9.9% รองจากด่านสังขละบุรี และที่ด่านแม่สอดเป็นด่านที่มีการส่งสินค้าออกจากไทยไปพม่ามากที่สุด คือ 42.9% จากสถิติด่านศุลกากรแม่สอด พบว่า ที่ด่านแม่สอดมีมูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้นตามลำดับจาก 4,232 ล้านบาท

¹คณะบดีคณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ,

บทความนี้เขียนโดยอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยของ สุจินดา เจียมศรีพงษ์, 2549 โครงการศึกษาความสามารถในการแข่งขันการค้าชายแดนไทย - พม่า ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ตามยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มสี่แยกอินโดจีน

ปีพ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้น 12,916 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2549 และ 1,335 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2550 เพิ่มขึ้น 1,529 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2551

ดังนั้น การศึกษานี้จึงให้ความสนใจเกี่ยวกับทำอย่างไรให้ไทยมีส่วนของการค้าชายแดนสูงขึ้น โดยพิจารณาจากรูปแบบและโครงสร้างการค้าชายแดนของแม่สอดในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาความสามารถในการค้าชายแดนมีอะไรบ้าง ปัญหาและอุปสรรคในการค้าชายแดนเป็นอย่างไร

โครงสร้างเศรษฐกิจของพม่า

การปฏิรูปการปกครองในสหภาพพม่าในปีพ.ศ. 2546 ทำให้ระบบเศรษฐกิจของพม่ามีเสถียรภาพมากขึ้น มีการอนุญาตให้ภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและการจัดการ มีการเปิดประเทศให้มีการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจในพม่าฟื้นตัวขึ้น อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของพม่าในปี 2550 มีอัตราเติบโต 3.56% (เทียบกับไทยในช่วงเดียวกันคือ 4.9% ในปี 2550) ในปี 2550 พม่ามีผลิตภัณฑ์มวลรวม 91.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ จำแนกเป็นภาคเกษตรกรรม 53.9% (เปรียบเทียบกับไทย 8.7%) ภาคอุตสาหกรรม 10.6% ภาคบริการ 35.5% (เปรียบเทียบกับนอกภาคเกษตรของไทยคือ 91.3%) เพราะเศรษฐกิจของสหภาพพม่าต้องพึ่งพาสินค้าเกษตรเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวเจ้า ปอกระเจา อ้อย และพืชเมืองร้อนอื่นๆ ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในประเทศพม่ามีอัตราการขยายตัวขึ้นลงในแต่ละปีสูงมาก เป็นประเทศกำลังพัฒนาขึ้นต่ำหรือมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวจำนวน 1,900 เหรียญสหรัฐ

นอกจากนั้นสหภาพพม่ามีปัญหาเงินเฟ้อในปี พ.ศ. 2550 พม่ามีอัตราเงินเฟ้อสูงถึง 40.2 % เปรียบเทียบกับไทยมีอัตราเงินเฟ้อทั่วไปในปี พ.ศ. 2551 เพียง 5.5% เท่านั้น

มีผลต่อความแตกต่างของอัตราแลกเปลี่ยนในระบบและนอกระบบ การขาดดุลบัญชีเดินสะพัด การขาดดุลงบประมาณของรัฐ การขาดแคลนไฟฟ้าและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ด้านแรงงานในพม่ามีจำนวน 29.3 ล้านคน กระจายอยู่ในภาคเกษตรกรรม 70% ภาคอุตสาหกรรม 7% ภาคบริการ 23% (ในปี พ.ศ. 2544) อัตราการว่างงาน: 5.2% เทียบกับไทยในช่วงเดียวกันคือ 0.8%

รูปแบบการค้ากับพม่า

การค้าระหว่างประเทศของไทยกับประเทศพม่านั้นสามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ

- 1) **การค้าปกติ (Normal Trade)** เป็นการที่ประเทศไทยได้ติดต่อทำธุรกิจค้าขายระหว่างประเทศ ส่งออกนำเข้า สินค้าหรือบริการอื่นๆ ระหว่างประเทศไทยกับพม่า โดยการทำสัญญาซื้อขายระหว่างกัน โดยมีหลักประกันด้วยการเปิด L/C ตามปกติ
- 2) **การค้าชายแดน (Border Trade)** เป็นการค้าระหว่างประเทศระหว่างไทยกับพม่า โดยค้าขายระหว่างกันผ่านทางชายแดนที่มีพรมแดนติดต่อกัน ส่วนใหญ่มักไม่ผ่านท่าเรือหรือท่าอากาศยาน

การค้าระหว่างประเทศไทยกับพม่าเป็นไปทั้ง 2 รูปแบบ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การค้าปกติ (Normal Trade)

การค้าปกติระหว่างไทยกับพม่า พิจารณาจากตารางที่ 1 พบว่า ปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทยกับพม่า รวมมีปริมาณการค้ามีสัดส่วนที่สูงขึ้น จาก 0.9 ในปี 2543 เป็น 1.1 ในปี 2550 โดยมีมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 437.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2546 (2003) เป็นมูลค่า 958.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2550 (2007) และมีมูลค่านำเข้าสูงถึง 901.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2546 (2003) สูงถึง 2,301.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2550 (2007)

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณการค้าปลีกระหว่างไทยกับพม่า

มูลค่า : ล้านบาทสหรัฐ

ปี	ปริมาณการค้ารวม			ส่งออก		นำเข้า		ดุลการค้า
	มูลค่า	สัดส่วน	% Δ	มูลค่า	% Δ	มูลค่า	% Δ	
2546 (2003)	1,339.3	0.9	9.2	437.9	35.2	901.4	-0.1	-463.5
2547 (2004)	1,954.1	1.0	45.9	607.0	38.6	1,347.1	49.5	-740.1
2548 (2005)	2,498.9	1.1	27.9	712.0	17.3	1,786.9	32.7	-1,074.9
2549 (2006)	3,077.5	1.2	23.2	756.3	6.2	2,321.1	29.9	-1,564.8
2550 (2007)	3,259.9	1.1	5.9	958.5	26.7	2,301.4	-0.9	-1,342.9

หมายเหตุ : สัดส่วน = การค้าสองฝ่ายต่อการค้ารวมของไทยทั้งหมด, % Δ = % การเปลี่ยนแปลง

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

พิจารณาสินค้าที่ไทยส่งออกไปพม่าพบว่า ในปี พ.ศ. 2550 ได้แก่ น้ำมันสำเร็จรูป เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ เม็ดพลาสติก ไขมันและน้ำมันจากพืชและสัตว์ เป็นต้นที่มีมูลค่าส่งออกสูงที่สุด 5 อันดับแรก และอันดับที่ 6 ถึง 10 พิจารณารายละเอียดในตารางที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่เป็นสินค้าประเภททุนใช้ในการพัฒนาประเทศของพม่า

ตารางที่ 2 แสดงมูลค่าสินค้าส่งออกของไทยไปพม่า

มูลค่า : ล้านบาทสหรัฐ

รายการ	2546	2547	2548	2549	% Δ 50/49	2550
1. น้ำมันสำเร็จรูป	15.0	20.9	68.8	110.6	11.3	123.2
2. เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	33.3	37.3	36.3	42.4	48.8	63.2
3. เคมีภัณฑ์	38.2	56.1	49.2	51.8	20.7	62.2
4. เม็ดพลาสติก	32.5	37.2	56.6	46.5	27.4	59.2
5. ไขมันและน้ำมันจากพืชและสัตว์	42.8	83.6	51.3	16.5	193.6	48.5
6. เครื่องดื่ม	13.8	23.2	39.6	40.7	11.4	45.4
7. ผ้าผืน	22.7	22.1	27.6	28.4	11.8	31.8
8. ผลิตภัณฑ์ยาง	16.6	20.1	20.2	23.6	22.6	28.9
9. หม้อเบตเตอร์และส่วนประกอบ	7.0	11.5	14.6	18.8	52.6	28.7
10. เครื่องสำอาง สบู่ และผลิตภัณฑ์รักษาผิว	10.6	12.9	17.2	21.1	33.6	28.2
รวมสินค้า 10 รายการ	232.5	324.8	381.3	400.5	29.6	519.1
อื่นๆ	205.4	282.2	330.7	355.9	23.5	439.4
มูลค่ารวม	437.9	607.0	712.0	756.3	26.7	958.5

หมายเหตุ : % Δ = % การเปลี่ยนแปลง

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

พิจารณาสินค้าที่ไทยนำเข้าจากประเทศพม่าพบว่าใน ปี พ.ศ. 2550 ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ, ไม้ซุง ไม้แปรรูปและไม้ อื่นๆ เนื้อสัตว์สำหรับการบริโภค สินแร่โลหะอื่นๆและ เศษโลหะ และน้ำมันดิบ เป็นสินค้าที่มีมูลค่านำเข้าสูงที่สุด

5 อันดับแรก และอันดับที่ 6 ถึง 10 พิจารณารายละเอียดใน ตารางที่ 3 ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติแร่ธาตุที่เป็นสินค้าทุนใช้ในการพัฒนา ประเทศไทย

ตารางที่ 3 แสดงสินค้าสำคัญที่ไทยนำเข้าจากสหภาพพม่า

มูลค่า: ล้านเหรียญสหรัฐ

รายการ	2546	2547	2548	2549	% Δ 50/49	2550
1. ก๊าซธรรมชาติ	714.3	1,073.6	1,492.2	2,001.8	3.3	2,068.3
2. ไม้ซุง ไม้แปรรูปและไม้อื่นๆ	79.1	78.7	97.0	102.9	-16.9	85.5
3. เนื้อสัตว์สำหรับการบริโภค	7.9	47.8	48.6	44.5	-8.1	40.9
4. สินแร่โลหะอื่นๆ และเศษโลหะ	30.6	51.5	86.1	86.2	-59.6	34.8
5. น้ำมันดิบ	-	-	-	29.2	-12.8	25.5
6. สัตว์น้ำสด แช่เย็นแช่แข็ง แปรรูปและกึ่งสำเร็จรูป	9.4	11.2	10.4	13.9	-43.0	7.9
7. ผัก/ผลไม้และของปรุงแต่งที่ทำจากผัก/ผลไม้	1.8	8.2	7.1	4.5	68.1	7.6
8. ถ่านหิน	18.6	11.1	7.8	7.1	-29.6	5.0
9. พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช	0.8	5.6	6.0	1.9	79.2	3.4
10. เครื่องใช้และเครื่องตกแต่งภายในบ้านเรือน	2.4	2.2	2.9	5.3	-38.1	3.3
รวมสินค้า 10 รายการ	864.9	1,289.8	1,758.3	2,297.3	-0.7	2,282.1
อื่นๆ	36.5	57.3	28.7	23.8	-18.7	19.4
มูลค่ารวม	901.4	1,347.1	1,786.9	2,321.1	-0.9	2,301.4

หมายเหตุ : % Δ = % การเปลี่ยนแปลง

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

2. การค้าชายแดน (Border Trade)

2.1 รูปแบบการค้าชายแดนไทย-พม่า

1) จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 85.19 เป็นการค้าในระบบ ซึ่งเป็นการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยผู้นำเข้า – ส่งออก จะทำการนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านพิธีการศุลกากร โดยมีการเสียภาษีอย่างถูกต้อง

2) จากการศึกษาพบว่า มีสัดส่วนเพียง 3.70 % เป็นการค้านอกระบบ ซึ่งเป็นการลักลอบทำการค้าตามแนวชายแดน และจุดที่มีการลักลอบนำเข้า ได้แก่ บริเวณแม่น้ำแม่สาย แม่น้ำเมย การค้าแบบนี้เรียกว่า “สินค้าน้ำ” เนื่องจากการเป็นกระทำความผิดกฎหมาย มีรายงานสถิติการจับกุมในปี 2542 มีมูลค่าสินค้าสูงถึง 0.94 ล้านบาทเพิ่มเป็น 1.6 ล้านบาทในปี 2548

3) จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 11.11 % เป็นการค้าผ่านแดน ซึ่งเป็นการค้าของไทยกับประเทศที่สามโดยอาศัยพม่าเป็นทางผ่านสินค้าไปสู่จีน อินเดียและบังกลาเทศ เป็นต้น เป็นสินค้าจากประเทศที่สาม เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ญี่ปุ่น ต้องการส่งสินค้าผ่านแดนไปยังประเทศจีน อินเดีย บังกลาเทศไม่ต้องผ่านพิธีการทางศุลกากรที่ด่านแม่สอดอีก

2.2 ผู้นำเข้า – ส่งออก สินค้าตามแนวชายแดนไทย – พม่า

1) จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 77.78 เป็นนิติบุคคล และนิติบุคคลที่จะนำเข้าและส่งออกสินค้าได้จะต้องเป็นสมาชิกของหอการค้าในจังหวัดชายแดนนั้นๆ

2) จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 22.22 เป็นบุคคลธรรมดา หรือผู้ค้ารายย่อยที่เป็นร้านค้าที่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์และร้านค้าแผงลอยที่ไม่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์

2.3 รูปแบบการชำระเงิน

1) ชำระค่าสินค้าแบบนอกระบบ (หรือเรียกว่าโปยกั๊ว) พบประมาณร้อยละ 44 ของมูลค่าการค้ารวม เนื่องจากระบบเงินตราในประเทศพม่ายังไม่เป็นมาตรฐานสากล ทำให้การค้ากับพม่าจะใช้การชำระเงินด้วยวิธีนี้

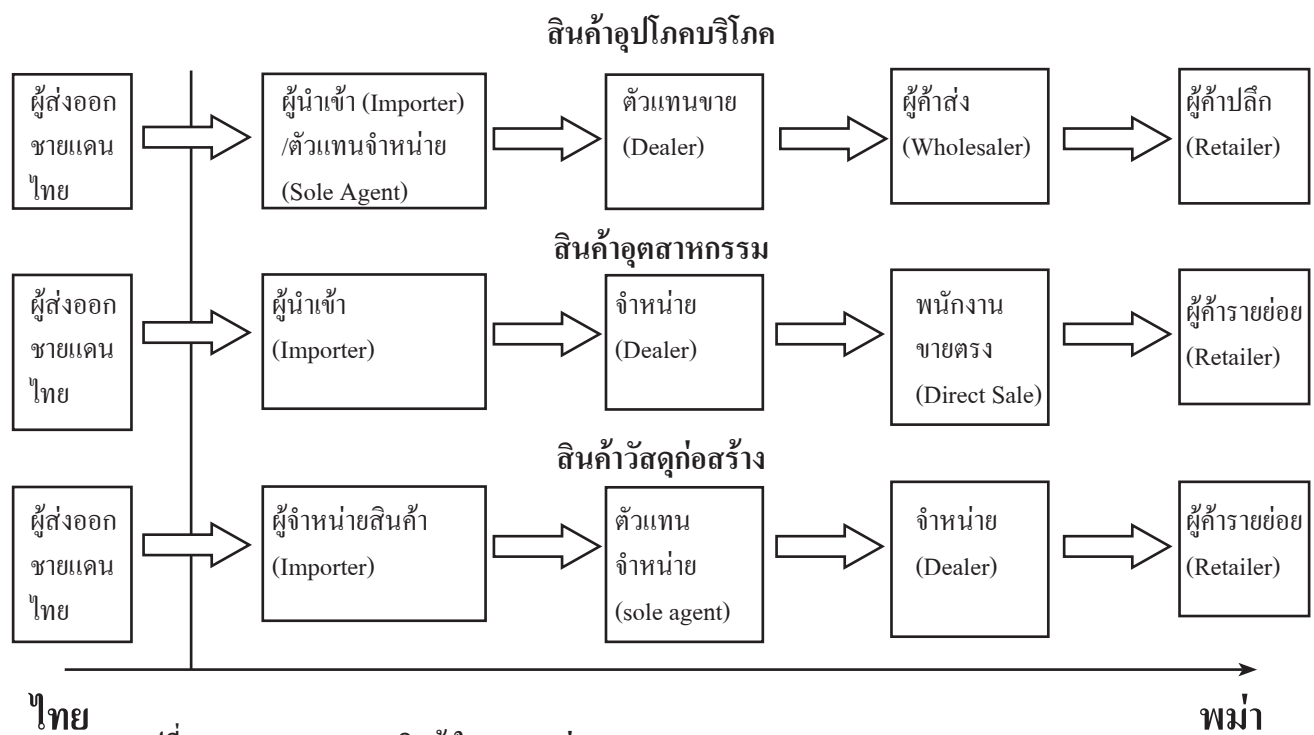
2) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสดสกุลบาทและจำกัดพบถึงร้อยละ 42 เพราะเป็นที่นิยมรองลงมาจากการชำระค่าสินค้าแบบโปยกั๊ว เนื่องจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนทางการ 6 บาทต่อ 1 เหรียญสหรัฐ หรือ อัตราแลกเปลี่ยน 6.6 บาทต่อ 1 บาท ในปี 2544 และลดลงเรื่อยๆ เป็น 5.95 บาทต่อ 1 บาทในปี 2549 ค่าเงินบาทเคลื่อนไหวไม่แน่นอนทำให้มีความเสี่ยงสูง ผู้ส่งออกจึงไม่นิยมถือเงินพม่าในการค้าชายแดน แต่จะใช้เงินบาทไทยมากกว่า

3) การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีโอนเงินผ่านธนาคาร (T/T Telegraphic Transfer) และการชำระค่าสินค้าด้วยวิธีการเปิด L/C พบว่าผู้ส่งออกนิยมใช้วิธีนี้เพียง 14% ของมูลค่าการค้ารวมเท่านั้น เพราะเป็นข้อจำกัดของการทำธุรกรรม

การค้าต่างประเทศซึ่งกำหนดว่าต้องติดต่อผ่านธนาคาร The Myanma Foreign Trade Bank (MFTB) เท่านั้น เป็นการผูกขาดและไม่สะดวกสำหรับผู้ส่งออกสำหรับการชำระเงินโดยวิธี T/T โดยผู้ส่งออกไทยขายสินค้าให้ผู้นำเข้าพม่าโดยให้เครดิตระยะหนึ่งเมื่อครบเครดิตผู้นำเข้าพม่าจะโอนเงินมาให้ผู้ส่งออกไทย

2.4 ช่องทางการจำหน่าย

จากการศึกษาพบว่าผู้นำเข้าสินค้าตามแนวชายแดนไทย – พม่า ส่วนมากจะเป็นสมาชิกหอการค้าจังหวัดชายแดน หรือเป็นผู้ค้ารายย่อยที่เป็นร้านค้าแผงลอย ดังนั้นการกระจายตัวของสินค้าตามแนวชายแดนจะมีลักษณะเหมือนกันในทุกสินค้า คือ ผู้นำเข้าพม่าจะนำสินค้าจากชายแดนไทยเพื่อไปกระจายให้กับร้านค้าส่ง ร้านค้าปลีกและมินิมาร์ท ในตลาดชายแดนพม่าและตลาดในกรุงย่างกุ้ง โดยแยกกลุ่มสินค้าออกเป็น 3 กลุ่ม พิจารณารูปที่ 1 ประกอบดังนี้

รูปที่ 4.1 แสดงการกระจายสินค้าในตลาดพม่า
ที่มา: สุจินดา เจริมศรีพงษ์, 2549: 56

1. กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ผ้าผืน ผ้าทอ ผงชูรส เสื้อสำเร็จรูป เครื่องเขียน สินค้าบริโภค เช่น ผลไม้ ลูกอม ขนมเวเฟอร์ ขนมปังกรอบ นมข้นหวาน ครีมเทียม ฯลฯ ผู้ส่งออกไทยจะส่งสินค้าให้กับผู้นำเข้าหรือตัวแทน

จำหน่ายชาวพม่า ผู้นำเข้าชาวพม่าจะนำสินค้าเข้ามายังพม่าเองและกระจายสินค้าต่อไปให้ตัวแทนขาย ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก หรือกระจายไปตามซูเปอร์มาร์เก็ต และมินิมาร์ทในพม่าตามลำดับ

2. สินค้าอุตสาหกรรม เช่น เครื่องครัว เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรศัพท์ อะไหล่รถจักรยาน ผู้ส่งออกไทยเป็นผู้ส่งออกให้กับผู้นำเข้าชาวพม่าและผู้นำเข้าจะนำสินค้าเข้ามายังพม่าและกระจายสินค้าไปยังผู้จำหน่ายพนักงานขายตรงและผู้ค้ารายย่อย ตามลำดับ

3. สินค้าวัสดุก่อสร้าง เช่น เหน้กัณฑ์ อุปกรณ์ก่อสร้าง แผ่นเหล็กชุบสังกะสี สินค้าประเภทนี้จะมีทั้งที่เป็นผู้จำหน่ายเอง และเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า โดยผู้นำเข้าสินค้าเพื่อไปกระจายต่อให้กับตัวแทนขาย ร้านค้าปลีกและขายให้ผู้บริโภคโดยตรง

จุดและเส้นทางการค้า

พิจารณาเส้นทางการค้าชายแดนจากอ.แม่สอดไปยังประเทศพม่า มีอยู่ 3 เส้นทางใหญ่ๆ คือ

เส้นทางบก: เส้นทางข้ามสะพานมิตรภาพไทย – พม่า

เป็นเส้นทางการค้าชายแดนที่ใช้สำหรับขนส่งสินค้าข้ามแดนระหว่างประเทศไทยที่ด่านแม่สอด จังหวัดตาก ไปยัง เมียวดี ประเทศพม่า ที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือ สินค้าส่งออก – นำเข้า ที่มีการผ่านพิธีการทางศุลกากรอย่างถูกต้อง จะขนส่งตามเส้นทางนี้ ซึ่งเป็นจุดผ่านแดนถาวร คือ สะพานมิตรภาพไทย – พม่า เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเมยเชื่อมระหว่างอำเภอแม่สอด และเมืองเมียวดี ประเทศพม่า เส้นทางแม่สอดไปยังเมืองเมียวดี ไปยังเมืองท่าเรือชายฝั่งเมะละแหม่ง นั้นมีระยะทางเพียง 150 กิโลเมตร และเส้นทางต่อไปยังกรุงย่างกุ้ง มีระยะทาง 310 กิโลเมตร พิจารณาจากรูปที่ 2 ประกอบ

เส้นทางน้ำ: เส้นทางข้ามแม่น้ำเมย

เป็นเส้นทางสำหรับใช้ขนส่งสินค้าที่ประเทศพม่าประกาศห้ามนำเข้าประเทศ เช่น น้ำมันพืช ผงชูรส เวเฟอร์ เบียร์ และสินค้าอุปโภคบริโภคอื่นๆ แต่สินค้านี้สามารถส่งออกไปยังประเทศไทยไม่ได้มีการห้ามส่งออก สามารถส่งออกได้เสรี ในขณะที่ประเทศพม่าเองก็ต้องการซื้อสินค้านี้ดังกล่าวก่อนที่สินค้านี้จะห้ามนำเข้าประเทศพม่า จึงทำให้การขนส่งสินค้านี้จากอ.แม่สอดไปยังประเทศพม่า ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง คือ ต้องขนส่งแบบลักลอบนำเข้าประเทศพม่า ตอนกลางคืน ซึ่งวิธีสะดวกที่สุดคือ ใช้การขนส่งทางเรือโดยผ่านช่องทางอุมัติชั่วคราว ขึ้นทางฝั่งท่าข้าม ซึ่งมี

อยู่ทั้งสิ้นจำนวน 19 ท่าเปิดให้ใช้จริง 14 ท่า ในปี 2549 ใช้ได้จริง 8 ท่า (จากการสัมภาษณ์นายด่านศุลกากร อำเภอแม่สอด, 2549)

รูปที่ 2 แสดงแผนผังคลังสินค้าชั่วคราว อ.แม่สอด

พิจารณาจากรูปที่ 2 ซึ่งเป็นแผนที่ประกอบ จะเห็นว่า อ.แม่สอด มีท่าเรือ และคลังสินค้าชั่วคราว อยู่ตามท่าเรือต่างๆ เพื่อใช้ขนส่งสินค้าส่งออกจากแม่สอด ไปยังท่าเรือที่เมืองเมียวดีของประเทศพม่า สินค้าส่งออกดังกล่าวไปขึ้นยังท่าเรือของชนกลุ่มน้อยของพม่าที่สามารถให้ความคุ้มครองสินค้าเหล่านี้ได้และเพื่อขนส่งสินค้านี้ต่อไปยังเป้าหมายได้กำหนดไว้ จุดหมายปลายทางของการค้าชายแดน จากแม่สอดไปยังพม่า จะถูกส่งสินค้าไปที่เมืองเศรษฐกิจใหญ่ๆ เหมือนประเทศต่างๆ ทั่วไป ได้แก่ ไปยังกรุงย่างกุ้ง มัณฑะเลย์ พุกาม เกะซอง เมียวดี เชียงตุงและมูเซ เป็นต้น

นอกจากนั้นเพื่อความสะดวกในการส่งออก – นำเข้า การค้าชายแดนที่แม่สอดนี้ ยังให้แต่ละท่าเรือจะมีการตรวจปล่อยสินค้าที่ทำเรือได้โดยเจ้าหน้าที่ของแม่สอด คือ เจ้าหน้าที่กรมศุลกากร เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็จะมาทำการตรวจสินค้าที่คลังสินค้าและปล่อยสินค้าทั้งขาออก และสินค้าขาเข้าแบบเบ็ดเสร็จ และสะดวกกับผู้ประกอบการขนส่งมาก (สัมภาษณ์ คุณอริสยาห์ ชุ่มพฤกษ์ เจ้าของและผู้จัดการ คลังสินค้าที่ 19) หากมีการพัฒนาเส้นทางการขนส่งทั้งทางน้ำและทางบก ก็จะสามารถให้สินค้าไทยสามารถกระจายไปสู่ประเทศอื่นๆ โดยผ่านประเทศพม่าได้ เช่น จีน และ เอเชียใต้ ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น ซึ่งประเทศพม่าเองก็มีท่าเรือขนาดใหญ่

อยู่ 5 ท่า ที่จะสามารถออกทะเลทางทิศตะวันตกได้ ดังนี้

1) ท่าเรือย่างกุ้ง (Yangon) สามารถรับเรือที่มีระวางตั้งแต่ 15,000 ตัน ขึ้นไป

2) ท่าเรือมะละแหม่ง (Moulmein) มีระยะห่างจากแม่สอดของไทย 170 กิโลเมตร แต่ท่าเรือนี้ไม่สามารถรองรับเรือเดินสมุทรได้

3) ท่าเรือแอมเฮิสต์ (Amhurst) หรือ ไกกะมิ (Kyaikami) เป็นท่าเรือเก่าสร้างสมัยอังกฤษปกครองพม่า ท่าเรือนี้ติดต่อกับไทยทางฝั่งด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี

4) ท่าเรือจ๊อกพิว (Kyaukpyu) เป็นท่าเรือที่ใช้ทำการค้าระหว่างจีนกับพม่า และพม่าใช้ท่าเรือนี้เชื่อมต่อไปสู่มหาสมุทรอินเดียและยุโรป

5) ท่าเรือทิลาวา (Thilawa) เป็นท่าเรือที่อยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมย่างกุ้งมีความลึกขนาด 10,000 ตัน อยู่ห่างจากอำเภอแม่สอดของไทยเป็นระยะทาง 508 กิโลเมตร ปัจจุบันอยู่ระหว่างการก่อสร้าง

วิธีการค้าขายแดน

โดยปกติวิธีการค้าตามชายแดน จะมีอยู่ 4 วิธีคือ **การค้าแบบปกติ**

หมายถึง ผู้ประกอบการนำเข้า – ส่งออก ต้องมีการทำสัญญาซื้อ – ขาย กันตามหลักของการค้าระหว่างประเทศ ที่จะสร้างให้ผู้ส่งสินค้าออกเกิดความมั่นใจสูง คือ ได้รับใบยืนยันว่าผู้นำเข้าที่ซื้อสินค้าของตนจะนำเงินมาชำระค่าสินค้า ตามวัน เวลา และวงเงินที่กำหนดไว้ โดยได้ทำจดหมายยืนยันการชำระเงินดังกล่าวผ่านระบบของธนาคารพาณิชย์ตามปกติ ซึ่งเรียกกันว่า การเปิด Letter of credit (L/C) ก่อนที่ทำการส่งมอบสินค้าให้กับผู้ซื้อ หรือผู้นำเข้า จะใช้ในกรณีปกติทั่วๆ ไปตามหลักสากลโลก ในการค้าระหว่างประเทศจากผลของการวิจัยนี้ พบว่า วิธีนี้มีสัดส่วนน้อยมาก ประมาณ 10 – 20 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น เนื่องจากมีความยุ่งยากในการดำเนินการเกี่ยวกับเอกสารที่ต้องเกี่ยวข้องกับธนาคาร ส่วนใหญ่เป็นบริษัทส่งออก หรือนำเข้าที่เป็นบริษัทต่างชาติ หรือ เป็นบริษัทที่เป็นบริษัทใหญ่ ในกรุงเทพ สามารถติดต่อกับธนาคารได้สะดวก แต่ผู้ประกอบการท้องถิ่นมักไม่นิยม

การค้าต่างตอบแทน (Counter trade)

เป็นการค้าระหว่างเอกชนกับรัฐ โดยผู้ส่งออกสินค้าต่างชาติจะต้องนำเข้าสินค้าจากพม่าด้วยมูลค่าเท่ากับการส่งออก ซึ่งมีการชำระเงินผ่านระบบ L/C การค้าเอกชนต่างชาติกับรัฐวิสาหกิจของพม่า ซึ่งการซื้อขายไม่ต้องเปิด L/C ให้ชำระค่าสินค้าผ่านธนาคารกลางแห่งประเทศพม่าเท่านั้น เพราะการค้าแบบนี้เป็นการค้าระหว่างรัฐต่อรัฐ ซึ่งจะใช้กรณี ระบบการเมืองมีอำนาจในการผูกขาดสูง วิธีนี้ไม่นิยมกระทำกันที่แม่สอด อย่างไรก็ตามมีการทำการค้าแบบนี้ในกรณีของธุรกิจสื่อสารของประเทศไทย ซึ่งเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้นำรัฐบาล² รัฐบาลจึงได้ทำการเจรจาในนามของรัฐบาลเป็นการกระทำไม่เกิน 5 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณการค้าชายแดนที่แม่สอด

การค้าแบบขายฝาก

เป็นการค้าระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยบริษัทต่างชาติสามารถส่งสินค้าของตนให้กับเอกชน หรือ รัฐวิสาหกิจเพื่อการฝากขาย การชำระเงินจะเกิดขึ้นเมื่อมีการขายสินค้าสำเร็จ ซึ่งการซื้อขายจะใช้เงินสดหรือสัญญาสหรัฐ และเงินสกุลเจ้าตของพม่า สัดส่วนการค้าประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์

1. การค้าแบบนำเข้าก่อนส่งออกหลัง

บริษัทต่างชาติส่งสินค้าเข้ามาขายในบริษัทผู้นำเข้า สินค้าของพม่า จึงจะส่งสินค้าจากพม่าออกไปขายให้บริษัทต่างชาติ โดยมีมูลค่าเท่ากับมูลค่าการนำเข้า บวกอัตราเพิ่มอีกร้อยละ 10 สัดส่วนการค้าประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์

2. การค้าแบบเข้ามาซื้อสินค้าเอง

พ่อค้าชาวพม่าได้เดินทางเข้าที่แม่สอดและทำการซื้อสินค้าด้วยเงินสด เป็นเงินพม่า หรือเงินไทยแล้วแต่พ่อค้าไทยจะยินยอมให้ การค้าขายแดนแบบนี้มีสัดส่วนสูงมาก และเป็นที่ยอมรับของพ่อค้าชาวไทยด้วย เนื่องจาก ได้เงินสด ไม่ต้องยุ่งยากกับการขนส่ง ในบางครั้ง พ่อค้าชาวพม่าดำเนินการเอง สัดส่วนประมาณ 60 – 70 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ และวัว ควายที่พ่อค้าพม่านำเข้ามาขายเองด้วย ซึ่งจะกล่าวต่อไป

จากการศึกษา พบว่า ผู้ประกอบการในสินค้า 4 ประเภทใน อ.แม่สอด ทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ระบุว่า พ่อค้า

² เป็นธุรกิจของครอบครัวอดีตนายกรัฐมนตรีกัมมิติน ชินวัตร

ชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายให้บริษัท/โรงงานจาก ส่วนกลาง ติดต่อซื้อขายกับพ่อค้าพม่า พ่อค้าชายแดนจะ ดำเนินการขนส่งสินค้าด้วยตนเองหรือบริษัท/โรงงานนั้น จัดส่งมาให้ที่ แม่สอด ซึ่งจะส่งออกในนามของบริษัท/ โรงงานที่กรุงเทพ หรือพ่อค้าชายแดน คิดเป็นร้อยละ 37.04 รองลงมา คือ พ่อค้าชายแดนในท้องถิ่นเป็นผู้สั่งซื้อและ รวบรวมสินค้าจากส่วนกลางหรือในท้องถิ่นตามคำสั่งซื้อ ของพ่อค้าพม่า และเป็นผู้ทำการส่งออก คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ พ่อค้าพม่าเข้ามาติดต่อโดยตรงกับพ่อค้าแม่สอด หรือบริษัท หรือโรงงานในกรุงเทพ หลังจากนั้นก็ส่งสินค้า ไปอำเภอแม่สอด และทำพิธีการศุลกากรในนามพ่อค้าพม่า หรือเรียกว่า “ตัวพม่า” คิดเป็นร้อยละ 25.93 เช่น กรณี ผู้ส่งออกไทย เป็นเพียงตัวแทนจำหน่าย การส่งออก ยางรถยนต์ กระบะ ลิปสติกและยางในรถลิปสติกโดยที่พม่า เข้ามาติดต่อซื้อขายเอง ร้านทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือ ตัวแทนจำหน่ายให้กับบริษัทผู้ผลิตยางรถ โดยผ่านทางเซลล์ แมนจากโรงงานและก็กระจายสินค้าไว้ในท้องถิ่นและ ส่งให้กับพ่อค้าพม่าที่มาติดต่อ โดยที่ พ่อค้าชาวพม่า (ลูกค้า) จะเป็นผู้ดำเนินการส่งด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ หจก.แม่สอด ศรีชัย อิมพอร์ต – เอ็กซ์พอร์ต อ.แม่สอด)

สำหรับสินค้าอุปโภค – บริโภค ที่เป็นของใช้ เช่น รองเท้า น้ำมันพืช ยาสูบ ยาสีฟัน ยาขัดรองเท้า แป้ง เตาเรด แคมพู ขนหมปัง ผงซักฟอก ชาวพม่าเดินทางมาติดต่อที่ร้าน

โดยตรง และสั่งซื้อพร้อมจ่ายเงินสด ซึ่งอาจเป็นทั้งเงินบาท หรือเงินจ๊าด ที่ร้านเลย โดยมีมูลค่าการซื้อขายประมาณเดือนละ 1-5 ล้านบาท แล้วพ่อค้าจะเป็นผู้ดำเนินการให้บริษัทชิปปิง มาทำเอกสารแล้วผ่านด่านศุลกากรเอง ถ้าจะให้ทางร้านไป ส่งสินค้าที่คลังจะคิดค่าบริการประมาณ 300 – 500 บาท ต่อครั้ง โดยส่วนมากแล้วสินค้าที่ออกจากทางร้านจะส่งผ่าน ทางคลังสินค้าเป็นส่วนใหญ่ต่อเดือน (สัมภาษณ์ คุณ อาริยา อาริวงค์กุล) น้อยที่สุดคือ ผู้ผลิตจากส่วนกลางติดต่อกับ พ่อค้าพม่าโดยตรงและส่งออกในนามของผู้ผลิต ส่วนภาระ การขนส่งภายในประเทศอยู่กับข้อตกลงกัน คิดเป็น ร้อยละ 3.7

2.5 สินค้าส่งออกและนำเข้าที่สำคัญชายแดนไทย – พม่า

สินค้าส่งออกที่สำคัญชายแดนไทย – พม่า ได้แก่ น้ำมันพืช ผ้าทอ ผ้าฝืน น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องดื่มบำรุงกำลัง เป็นต้น

สินค้านำเข้าที่สำคัญชายแดนไทย – พม่า ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ โค กระบือ ถ่านหิน เฟอร์นิเจอร์ ปลาสด กุ้งสด เป็นต้น

สินค้าประเภททุนเนื่องจากพม่ายังขาดแคลนระบบ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ทำให้ พม่าจำเป็นต้องนำเข้าสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและ การใช้งานในหมวดนี้มาก

ตารางที่ 1 แสดงมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย – พม่า ในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2541-2550)

มูลค่า: ล้านบาท

ปี พ.ศ. (ค.ศ.)	มูลค่าการค้ารวม	มูลค่าการส่งออก	มูลค่าการนำเข้า	ดุลการค้า
2541 (1998)	7,464.2	6,405.0	1,059.2	5,345.8
2542 (1999)	8,710.2	7,288.9	1,421.3	5,867.6
2543 (2000)	18,724.9	11,137.7	7,587.3	3,550.4
2544 (2001)	40,533.8	7,442.2	33,091.6	-25,649.3
2545 (2002)	43,152.3	6,286.8	36,865.5	-30,578.6
2546 (2003)	57,712.8	11,994.6	45,718.2	-33,723.6
2547 (2004)	67,668.2	18,913.1	48,755.2	-29,842.1
2548 (2005)	88,292.7	22,724.9	65,567.8	-42,842.9
2549 (2006)	104,313.4	22,357.6	81,955.8	-59,598.2
2550 (2007)	108,255.3	24,736.9	83,518.3	-58,781.4

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบมูลค่าการค้าระหว่างประเทศกับมูลค่าการค้าชายแดนระหว่าง ไทย – พม่า
ในรอบ 10 ปี (พ.ศ. 2541 – 2550)

ปี พ.ศ. (ค.ศ.)	มูลค่าการค้าระหว่างประเทศ (ล้านบาท)	มูลค่าการค้าชายแดน (ล้านบาท)	มูลค่าการค้าชายแดน (% ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศ)
2541 (1998)	16,712.5	7,464.2	44.7
2542 (1999)	19,197.8	8,710.2	45.4
2543 (2000)	30,700.8	18,724.9	61.0
2544 (2001)	51,532.6	40,533.8	78.7
2545 (2002)	52,858.8	43,152.3	81.6
2546 (2003)	55,411.3	57,712.8	104.2
2547 (2004)	78,845.5	67,668.2	85.8
2548 (2005)	100,295.6	88,292.7	88.0
2549 (2006)	117,556.9	104,313.4	88.7
2550 (2007)	113,095.5	108,255.3	95.7

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบและโครงสร้างการค้าชายแดนระหว่างไทยที่แม่สอดกับพม่า ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบไปทั้งประเภทของสินค้าที่ไทยส่งออกได้เปลี่ยนจากสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพ ที่มีขบวนการผลิตไม่ซับซ้อน และใช้ทุนต่ำ ได้แก่ ผ้าฝ้าย อวน ยา และสินค้าอุปโภคบริโภค ได้แก่ รองเท้าแตะ เสื้อยืด เครื่องใช้ในครัวเรือน ครีมทาผิว เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้ทุนสูงขึ้น เช่น อุปกรณ์เครื่องเสียงส่วนประกอบรถยนต์ ยางรถยนต์ ผงชูรส น้ำมันพืช เป็นต้น ส่วนลักษณะของสินค้านำเข้าก็เช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นปฐม ได้แก่ โค กระบือมีชีวิต ไม้แปรรูป มาเป็นสินค้าที่มีการผลิตและแปรรูปสูงขึ้น เช่น เฟอร์นิเจอร์เก่า อัญมณี หัตถกรรม สินค้าแปรรูปเกษตร อาหารทะเล ปลา กุ้งแห้ง ปู เป็นต้น ทำให้มูลค่าในการค้าชายแดนสูงขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากนั้น การกระจายสินค้าตามแนวชายแดนจึงมี 2 ลักษณะ คือ สินค้าจากไทยที่นำเข้าประเทศพม่าอย่างถูกกฎหมายของพม่า เช่น เครื่องครัว เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องสำอาง ของใช้เบ็ดเตล็ด สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรกรรมจะมีการขนส่งทางบก โดยข้ามสะพานมิตรภาพไทย – พม่า ถ้าเป็นสินค้าต้องห้ามที่ไม่อนุญาตให้นำเข้า

ประเทศพม่า เช่น น้ำมันพืช เฟอร์นิเจอร์ไม้ ผงชูรส จะขนส่งทางน้ำ เป็นต้น ด้วยรูปแบบและโครงสร้างที่แตกต่างจากการค้าระหว่างประเทศโดยทั่วไป ทำให้ต้องศึกษาเจาะลึกการค้าชายแดนเพื่อหาความสามารถในการแข่งขัน

ปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนของไทย

ปัจจุบันพบว่าการค้าชายแดนมีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ถูกทะเลเลยและถูกมองข้ามไปไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากนโยบายของรัฐบาลเอง กฎระเบียบ และพิธีการทางศุลกากร ตลอดจนปัญหาการจ้างแรงงาน สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ปัญหาจากการใช้มาตรการที่มีใช้อยู่ของพม่า กีดกันสินค้านำเข้าจากประเทศไทยไปพม่า ทำให้สินค้าส่งออกของไทยมีอุปสรรค

2. การทำเกษตร Contract Farming เป็นโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี – เจ้าพระยา – แม่โขง (Ayeyawady – Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategy : ACMECS) เพื่อส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนตามแนวชายแดนของประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนติดกับไทยและช่วยแก้ไข/ป้องกันปัญหาสังคมในทางอ้อม โดยฝ่ายไทยจะกำหนดชนิดพืชที่ส่งเสริมให้ปลูก

ให้ความรู้ด้านการเพาะปลูก และนำผลผลิตกลับเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่เสียภาษีนำเข้า แต่ปัญหาคือเจ้าหน้าที่และประชาชนตามแนวชายแดนของสหภาพพม่ายังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่อง Contract Farming ขาดการประสานงานและถ่ายทอดระหว่างเมืองหลวงและเมืองชายแดน อีกทั้งสหภาพพม่ายังไม่ได้แต่งตั้งผู้ประสานงาน (Focal Point) ณ จังหวัดชายแดนของตน ทำให้การดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาเส้นทางขนส่งสินค้าผ่านแดนจากไทยผ่านสหภาพพม่าไปสู่อินโดนีเซีย ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมทางบกเพื่อขนส่งสินค้าไปสู่อินโดนีเซีย ระยะทางที่สั้นที่สุดคือเส้นทางจากแม่สาย – ท่าขี้เหล็ก – เชียงตุง – เมืองลา – ต้าล่อ – เชียงรุ้ง (ผ่านสหภาพพม่า) ประมาณ 250 กม. ใช้เวลาเพียง 1 วัน จากไทยถึงจีน โดยเฉพาะสินค้าประเภทที่เน่าเสียง่าย เช่น ผลไม้ ซึ่งสามารถแก้ปัญหาการขนส่งทางเรือผ่านแม่น้ำโขงในหน้าแล้ง ซึ่งมีน้ำน้อยและใช้เวลานาน 2 – 3 วัน ปัจจุบันการใช้เส้นทางดังกล่าวยังขาดความชัดเจนในเรื่องกฎระเบียบ พิธีการศุลกากร การกำหนดค่าธรรมเนียมผ่านทาง ภาษีสินค้าผ่านแดน การอนุญาตรถบรรทุกของต่างชาติใช้เส้นทางเพื่อขนส่งสินค้า ฯลฯ

4. ปัญหาจากผู้ปฏิบัติงานฝ่ายไทยตามแนวชายแดน ขาดการประสานด้านนโยบายและการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานต่างๆ แต่ละหน่วยงานต่างคนต่างทำตามนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายการค้าและอำนวยความสะดวกด้านการค้า ขาดความร่วมมือเชื่อมโยงและน่านโยบายของแต่ละหน่วย มาบูรณาการให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ผลการวิจัย ยังพบว่า ปัญหาการค้าชายแดนที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าชายแดนมากที่สุด คือ

1) ปัญหาทางการเมืองในประเทศพม่า ไม่ว่าจะเป็นความไม่สงบในประเทศพม่า การเปลี่ยนผู้นำทางการเมืองบ่อยๆ การมีชนกลุ่มน้อยในพม่าจำนวนมาก ส่งผลให้มีการเปิด – ปิด จุดผ่านแดน เป็นปัญหาสำคัญต่อการค้าชายแดน และปัญหานี้เป็นปัญหาระดับชาติ ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่า

2) รองลงมา คือ ปัญหาในนโยบายการค้าชายแดนที่ไม่ชัดเจนของรัฐบาลไทย ในประเด็นความเข้มงวดกวดขันต่อความมั่นคงของชาติและการปราบปรามยาเสพติด หรือ

การผ่อนปรนเพื่อการขยายตัวของการค้าชายแดน ซึ่งบางครั้งอาจสวนทางกัน ต้องมีการพิจารณาร่วมกันและหาจุดที่เหมาะสม ให้ได้ทั้ง 2 อย่าง คือ ความมั่นคงทางทหารและการค้าชายแดน

3) ปัญหาความซ้ำซ้อนของการทำงานของหน่วยงานของรัฐบาลไทย หากจะพัฒนาการค้าชายแดนไทย ต้องมีการปฏิรูประบบการทำงานที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลไทยทั้งหมดเพื่อให้ทำงานได้เร็วขึ้น เช่น กรมศุลกากร มีระบบการลดการใช้กระดาษ (paperless) การกรอกข้อมูลในแบบฟอร์มต่างๆ ใช้ระบบสารสนเทศสมัยใหม่มาใช้ แต่หน่วยงานอื่นยังไม่มีระบบปรับระบบตาม ผลคือ ไม่มีประโยชน์

4) ปัญหาโครงสร้างด้านการคมนาคมขนส่ง เป็นปัญหาในฝั่งพม่า ซึ่งไทยควรเข้าไปลงทุนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน เพื่อเชื่อมต่อไปยังเส้นทางหลักของพม่า เพื่อให้สินค้าไทยได้ผ่านไปยังเมืองหลักของพม่าได้อย่างรวดเร็วและประหยัดต้นทุนค่าขนส่ง

5) ปัญหาการจำกัดการนำเข้าของประเทศพม่า เป็นปัญหาระดับชาติ รัฐบาลไทยควรไปเจรจาเพื่อต่อรองสินค้าที่ไทยมีความสามารถส่งออกไปยังพม่าให้เป็นสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมายพม่า

6) ปัญหาด้านภาษาในการสื่อสาร รัฐบาลควรให้การส่งเสริมให้คนไทยศึกษาภาษาพม่ามากขึ้นและสนับสนุนให้คนพม่าเข้ามาเรียนในประเทศไทย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยนเรศวรอยู่ในยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อการสนับสนุนดังกล่าว เป็นต้น หากรัฐบาลไทยได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ และรวดเร็วจะส่งผลให้การค้าชายแดนเติบโตมากกว่าที่เป็นอยู่แน่นอน

บทสรุป

ผลการวิจัยพบว่า การค้าชายแดนแม่สอดในภาพรวมมีอนาคตและพัฒนาได้อีกไกล ผู้ประกอบการมีความเชื่อมั่น (60 – 70 %) มูลค่าการส่งออกจะมากขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าสินค้าบางชนิดต้องมีการปรับตัว หรือเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของผู้บริโภค ในประเด็นการมีคู่แข่งจากประเทศอื่น เช่น จีน สิงคโปร์ และอเมริกัน ผู้ประกอบการเชื่อว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการค้าย่อมต้องมีคู่แข่ง

การศึกษานี้พบว่า ไทยนั้นมีความได้เปรียบในการค้า เช่น ด้านคุณภาพสินค้าของไทยที่มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่ง เช่น จีน อีกทั้งไทยยังมีระบบและวิธีการค้าที่อาศัยความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมในการค้าขาย ซึ่งทำให้พม่าพอใจ ผู้ประกอบการมีความยืดหยุ่นในเรื่องการเงินและมีจุดกระจายสินค้าของไทยสู่เมืองต่างๆ ของพม่ามากมาย ทำให้มีต้นทุนการขนส่งจากไทยไปพม่าต่ำกว่า ความได้เปรียบเหล่านี้ทำให้ไทยมีความสามารถในการค้าขายแดนสูงขึ้น และจัดว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในธุรกิจส่งออก – นำเข้า เพราะระบบการขนส่งที่ดีจะมีผลต่อความสำเร็จในธุรกิจส่งออก – นำเข้า เนื่องจากจะช่วยลดให้ต้นทุนค่าขนส่งให้ถูกลงและลดความเสี่ยงหายของสินค้าอย่างไรก็ตาม พม่าเองก็มีข้อได้เปรียบมากเนื่องจาก

1. พม่ามีพรมแดนติดต่อกับอินเดียและจีน สามารถค้าขายกับ 2 ประเทศนี้ ซึ่งมีประชากรเกือบครึ่งโลก คือ ประมาณ 2,500 ล้านคน จีนหรืออินเดียก็ให้ความสนใจพม่าเป็นอย่างมาก

2. พม่ามีทรัพยากรธรรมชาติมหาศาล ด้านพลังงาน ได้แก่ แก๊สธรรมชาติ น้ำมันดิบ พลังงานน้ำจากเขื่อนในลุ่มน้ำสาละวิน ทรัพยากรอื่นๆ เช่น อัญมณี ได้แก่ หับทิม หยก ไช้มุก ฯลฯ ป่าไม้ แร่ธาตุต่างๆ ประมง รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะทำการเกษตร

ความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์และทรัพยากรนี้เอง ที่ประกอบกับไทยมีพรมแดนติดต่อกับพม่ายาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 2,400 กม. และประเทศไทยต้องใช้พม่าเป็นประตูสู่จีนและอินเดีย เพื่อขยายตลาดการค้าได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยอาจจะเข้าไปลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษของพม่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณใกล้เคียงเมืองมัณฑะเลย์ ซึ่งเป็นทางแยกไปได้ทั้งจีนและอินเดีย ปัจจุบันจีนโดยเฉพาะยูนนาน ประชาชนมีอำนาจซื้อมากขึ้น เพราะสามารถผลิตสินค้าส่งออกโดยเฉพาะสินค้าเกษตร หากเข้าไปลงทุนใน

พม่าจะเป็นการส่งสินค้าไทยเข้าไปจีนและอินเดียง่ายขึ้น (ต้นทุนค่าขนส่งถูกลง) และยังเป็นการกันไม่ให้สินค้าจีนทะลักเข้ามายังไทยเร็วเกินไปด้วยความใช้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความได้เปรียบนี้เข้าไปค้าขายหรือลงทุนในพม่า แม้ว่าจะมีปัญหาดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

สินค้าที่ควรจะขายให้พม่าควรเป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากพม่าส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อยและอำนาจซื้อต่ำ ดังนั้น สินค้าที่นำไปขายควรเป็นสินค้าปัจจัยสี่ คือ สินค้าเกี่ยวกับอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ตลอดจนสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น รองเท้าแตะ หมากพลู เป็นสินค้าที่ราคาถูก แต่ขายกันได้อย่างดีเยี่ยม ดีกว่าขายสินค้าราคาแพง แต่กว่าจะขายได้แต่ละชิ้นใช้เวลานาน

อุตสาหกรรมของไทยที่ได้เปรียบและควรเข้าไปลงทุนในประเทศพม่า คือ

1. อุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบในพม่า ทั้งพืชผลการเกษตร ประมง การแปรรูปไม้และกิจกรรมต่อเนื่องด้านอัญมณี ที่ประเทศไทยมีแรงงานฝีมือมาก การเข้าไปลงทุนปลูกพืชที่ใช้ผลิตพลังงานทดแทนอื่นๆ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และปาล์มน้ำมัน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพลังงานในประเทศ

2. อุตสาหกรรมไฟฟ้าในพม่า ในพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ไทยจะเข้าไปลงทุน

3. อุตสาหกรรมโรงแรมและการท่องเที่ยวในประเทศพม่าเป็นอุตสาหกรรมที่ไทยน่าจะเข้าไปลงทุนอย่างยิ่ง เพราะพม่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง ทั้งทางศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่างๆ ที่สวยงาม ชายทะเล เกาะแก่งต่างๆ ที่ยังเป็นธรรมชาติอยู่มาก ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศที่สำคัญของพม่า ทำให้พม่ามีอำนาจในการซื้อเพิ่มขึ้นได้เร็วที่สุด

Myanmar

Fact Sheet

Capital :	Nay Pyi Taw	Head of State :					
Surface area :	678.5 thousand sq km	Chair of the State Peace and Development Council					
Official language :	Burmese	Senior-General Than Shwe					
Population :	47.4 million (Jul. 2007)	Head of Government :					
Exchange rate :	1 Baht = 0.16 Kyat (Official) 1 Baht = 25 Kyats (Black Market)	Prime Minister Lieutenant General Thein Sein					
<i>Recent economic indicators¹</i>		2002	2003	2004	2005	2006 (b)	2007(b)
GDP (US\$bn) (current prices)		6.8	10.5	10.8	12.2	13.0	13.7
GDP per capita (US\$)		130	197	199	219	230	238
Real GDP growth (% change YOY)		12.0	13.8	13.6	13.2	7.0	5.5
Current account balance (US\$m)		12	-100	251	489	533	368
Current account balance (%GDP)		0.2	-1.0	2.3	4.0	4.1	2.7
Goods & services exports (%GDP)		42.0	28.3	29.5	n.a.	n.a.	n.a.
Inflation (% change YOY)		58.1	24.9	3.8	10.1	26.3	37.5
Unemployment rate (%)		4.7	5.3	5.2	5.0	10.2	n.a.
<i>Investment (FDI) in Myanmar, 2007 : US\$m</i>							
Country		<i>Business</i>					
1. UK	37.0% (187.0)	Oil & Gas		93.9% (474.3)			
2. India	27.1% (137.0)	Manufacturing		3.7% (18.7)			
3. Singapore	22.4% (113.3)	Fishery		2.4% (12.0)			
4. S. Korea	9.7% (49.0)						
5. Thailand	3.2% (16.2)						

Source : ¹ Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government

(a) all recent data subject to revision, (b)IMF forecast

<i>Myanmar's global trade relationships, 2007 : US\$m</i>				
<i>Export destinations</i>	<i>Import sources</i>		<i>Major Exports</i>	<i>Major Imports</i>
1. Thailand 46.6% (3,074.7)	1. China	29.0% (989.5)	<i>1. Gas</i> <i>2. Wood Products</i> <i>Products</i> <i>3. Pulses</i> <i>4. Beans</i> <i>5. Fish</i>	<i>1. Fabric</i>
2. India 11.9% (786.0)	2. Singapore	24.8% (847.8)		<i>2. Petroleum</i>
3. China 10.8% (710.2)	3. Thailand 10.5% (360.4)			
4. Hong Kong 9.1% (600.8)	4. Japan	7.2% (245.1)		<i>3. Fertilizer</i>
5. Singapore 5.5% (363.5)	5. Indonesia	6.8% (232.7)		<i>4. Plastics</i>
				<i>5. Machinery</i>
<i>Thailand's trade with Myanmar, 2007 (Unit : US\$m)</i>				
	Value	Share (%)	Rank	Growth (%)
Total Trade	3,259.9	1.1	23 rd	5.9
Exports to Myanmar	958.5	0.6	32 nd	26.7
Imports from Myanmar	2,301.4	1.6	17 th	-0.9
Balance of Trade with Myanmar	-1,342.9			
<u>Major Thailand exports to Myanmar (US\$m)</u>		<u>Major Thailand imports from Myanmar (US\$m)</u>		
1. Refine fuels	123.2	1. Natural gas	2,068.3	
2. Iron and steel and their products	63.2	2. Wood in rough, sawn or chipped wood	85.5	
3. Chemical products	62.2	3. Edible Meat	40.9	
4. Polymers of ethylene, propylene, etc. in primary forms	59.2	3. Other metals waste and scrap	34.8	
5. Animal or vegetable fats and oils	48.5	5. Crude oil	25.5	

Department of Trade Negotiations, Ministry of Commerce

บรรณานุกรม

- กลุ่มการค้าชายแดน สำนักมาตรการพิเศษทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กรมเจรจาทางการค้า กระทรวงพาณิชย์ "ความร่วมมือระหว่างไทย-พม่า" (2549) สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พ.ค. 2549 จาก [http://www.dft.moc.go.th/level4Frame.asp?sPage=the_files/\\$9/level4/pama9.html&level4=82](http://www.dft.moc.go.th/level4Frame.asp?sPage=the_files/$9/level4/pama9.html&level4=82)
- กรมการค้าต่างประเทศ "ข้อมูลพื้นฐาน" (2549) สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พ.ค. 2549 จาก http://www.dft.moc.go.th/document/foreign_trade_policy/service/horizon/
- กรมการค้าต่างประเทศ (2549) "การค้าและการลงทุนระหว่างไทย-พม่า" สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พ.ค. 2549 จาก http://www.dft.moc.go.th/document/foreign_trade_policy/service/horizon/
- ด่านศุลกากรอำเภอแม่สอด จ.ตาก (2549) "มูลค่าการค้าชายแดนไทย – พม่า ด้านอำเภอแม่สอด 2542/2543-2548/2549" เอกสารโรเนียวไม่ปรากฏสำนักพิมพ์
- ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548), "การค้าชายแดนไทยกับเพื่อนบ้าน 5 ประเทศ มาเลเซีย พม่า จีนตอนใต้ ลาว และกัมพูชา" สำนักงานภาคและสาขาย่อยนโยบายการเงินธนาคารแห่งประเทศไทย 2548
- ธีรศิลป์ กันธา (2548) "ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจบริเวณชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก" มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- สภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก (2549) "ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ศักยภาพ โอกาส และสู่ทางการลงทุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดตาก เอกสารอัดสำเนา, 2549
- สุจินดา เข้มศรีพงษ์, (2550), รายงานวิจัย โครงการศึกษาความสามารถในการแข่งขันการค้าชายแดนไทย – พม่า ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ตามยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มสี่แยกอินโดจีน คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, 251 หน้า
- สำนักงานจังหวัดตาก (2549) กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด "แผนปฏิบัติการ 4 ปี จังหวัดตาก (พ.ศ. 2548 – 2551) เอกสารอัดสำเนา, 2549
- ศูนย์ข้อมูลการค้าชายแดน กรมส่งเสริมการค้าชายแดนและมาตรการพิเศษทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ (2548) "รายการสินค้าสำคัญ 10 อันดับแรก ส่งออกทางชายแดนไทย – พม่า ปี 2546 – 2548 เอกสารอัดสำเนา
- หอการค้าจังหวัดตาก (2549) สรุปผลการประชุมคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตาก "เรื่อง เสนอประเด็นปัญหาการค้าชายแดน" วันที่ 10 สิงหาคม 2549 ณ โรงแรมเวียงตาก 2 จ.ตาก

บทสัมภาษณ์

- คุณอิสยาห์ ช่อมพุกย์ เจ้าของและผู้จัดการคลังสินค้าชั่วคราว ทำ 19 วันที่ 10 มี.ค. 2549
- อดีตประธานหอการค้าจังหวัดตาก อำเภอ แม่สอด วันที่ 15 มี.ค.2549
- รองประธานหอการค้าจังหวัดตาก คุณบรรพต ก่อเกียรติเจริญ วันที่ 15 มี.ค.2549
- นายด่านศุลกากรแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตากวันที่ 23 ก.ค. 2549
- พ่อค้าอัญมณี คุณเผด็จ สิงคณแก้ว ตลาดกลางอัญมณี อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก วันที่ 7 ก.ค. 2549
- คุณจันทร์จิรา ตีบ้าย เจ้าของร้านอัญมณี ตลาดกลางอัญมณี อำเภอแม่สอด จังหวัดตากวันที่ 7 ก.ค. 2549
- ผู้ประกอบการนำเข้าเฟอร์นิเจอร์ ไม้เก่า รีมเมย วันที่ 22 ก.ค. 2549
- เจ้าของคลังสินค้าชั่วคราว แม่สอด ทำ 2 วันที่ 23 ก.ค. 2549
- คุณนิยม ไวยรัชพาณิชย์ รองประธานสภาธุรกิจและประธานคณะกรรมการการค้าชายแดน วันที่ 10 ส.ค. 2549

Social Policy and Changes to Life of Local People in Lao PDR¹

Assoc.Prof.,Dr., Patcharin Sirasoonthorn²

Introduction

The social policy has provided substantial impacts on the living standard of people around the worlds. Because of policy bias based on modernization and globalization, most policy planners ignored the fact. There are evidences from numerous studies shown the great socio – cultural changes to the life of people as well as the societies. The social policy focusing on modernization provides not only positive impacts such as an improvement of infrastructure such as roads, health services, education and social facilities, and the longer life expectancy, but numbers of negative impacts including crimes, poverty, environmental degradation and inequity as well. The social policy based on globalization, on the other hands, makes the world becoming a global village and so too offers the rapid transformation of the old world to the new one with borderless and international problems. Considering these alternations, it could be said that people around the world are sharing not merely happiness but sadness and dim destination in the present world environment

(http://www.unescap.org/esid/psis/population/database/poplaws/law_lao/laop).

Therefore, poor social policy designation is a cause of negative social changes. It brings complicated international social problems such as traffickers, consumerism, international crimes and prostitutes. These social problems are increasingly become more sophisticated with complicate dimensions. For example, the infectious diseases such as HIV, SAR, H1N1, H5N1, and TB connect the global village together with fear and frustration. Moreover, there is a significantly increased of unlimited power of international organizations such as IMF, ADB, UN, WHO. The multinational companies such as Monsanto,

Sogo, Aminoil, R.J.Reynolds, Del Monte, and Kentucky Fried Chicken become multinational organizations controlling more than haft of the world's business and life of local people. In this way, the world becomes flat and each individual nation shares the same destination and faith.

Therefore, a better international and national social policy's designation and formation is increasingly crucial. A well plan, a good cooperation among countries, and a better connection between the plan and implementations are all relevant. In order to bring the global community to a better future, the development of a better public social policy need to be reconsidered in every level.

This article is a part of the research project named a *Study of Laos' Social Identify and Cultural Changes as a Consequence of Socio- economic Policy*. After long and exhausted field trips in Laos, the systematic conclusion of the research project had provided a number of interesting findings. To clarify her ideas, the researcher offers 3 majors points in this article. First, the article provides the researcher methodology. Then, it concludes the research findings. Last, policy recommendations are provided.

Research Methodology

There are three major research objectives; 1) to analyze the structure and the context of the national public social development policy that is in the forms of modernization; 2) to search for changes in social living among local residents in both urban and rural Laos, and 3) to provide policy recommendations.

This research project was designed to be the multi research methods. These included qualitative and documentary methods. The documentary research helped analyzing Laos social policy from past to present. Applying

¹This research project is funded by Naresuan University during December 2007 to June 2009.

²Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Phitsanulok Thailand.

the documentary research helped analyzing the policy's strength and its weaknesses. The qualitative methods such as in – depth interview, participatory observations, and open-ended conversations were applied in order to collect information about policy impacts, and changes occurring in social living among Lao residents in three major areas: Champasak and Pakxe at the south, Louangphabang at the north, Vang – vieng at the lower north – eastern part, and Vientiane in the middle part of the country.

Research tools included an in – depth interview guideline, participant - observation checklist, and open-ended conversation checklist. The forms of these two checklists had been designed into 3 parts. The first part contained general information such as personal information and socio-economic background of the respondents. The second part comprised open – ended questions about the social policy and its context which affecting the people's life and culture. Then, the last part concerned policy recommendations and suggestions. These research tools had been well – designed, and were pre – tested with local residents in both Thailand and Lao before applying to the target groups.

The researcher collected data by herself along with the help of local research assistants in Laos. First, she provided research training for her assistances. This process included one week training, which comprised of series of lecture about research methodology and data analysis. Then, a short cause training in field work skills such as in – depth interviewing, participant observation, open – ended conversation, and focused photographing were organized for research assistants.

These research tools were, later, pre – tested with 10 local residents in Ubonrajchathanee province located in the north – eastern part of Thailand and another 10 local residents living in 2 districts in Laos, Champasak and Pakxe. After the pre – test, the researcher found that the sample group both in Thailand and in Lao understood the tools in a very positive way. The sample group were able to answer all the questions and willing to cooperate in the research project.

During her data gathering, all of these questions had been asked and systematically recorded. All fieldwork documents had been recorded, and transferred into files every day. Then, the content analysis method and situation analysis had been adopted. Lastly, each case study had been analyzed by using the Baconian Technique before ethnography software for qualitative data analysis was applied.

Duration of the Research Project

This is a two – year research project. It was started in the beginning of 2007 after the formal agreement had been made. All field data had been conducted during a summer season of 2007, between March and June. The first field trip was arranged in the southern part of the country, Champasak and Pakxe. This trip was started at the end of March. Then, the second field trip was conducted in the north of the country, Loungphabang. The trip started during April and May. Finally, the last trip was carried out during the end of May till the end of June. The most demanding period was the trip in the middle part of the country, Vientiane and Vang – Vieng. The difficulties seemed to be the physical conditions such as the dusty, meander and bumpy roads, unexpected rain, hot and humid weather. Apart from those, all of the schedules had been successfully done with joyful as planned. Most of the local residents in both urban and local Laos had shown their loving kindness and generosity to the team research. Friendship and the unforgettable hospitality remained in the hearts of all the research team. Indeed, there were so “many a flower is born to blush unseen”. This research project had reminded the researcher about the old words of Maxim Gorki “when work is a pleasure, life is a joy; when work is a duty, life is slavery”. Fortunately, this research is joyfulness.

Research Areas and the Scope of Study

The researcher gathered field data from a number of communities both within urban and rural areas. Qualitative samples were purposive selected from key informants and

social actors who were actively involving in policy planners and development projects. These included males and females, age between 15 – 65 years old that were willing to cooperate in the research project from the beginning till end. 10 key actors from each district, Champasak, Pakxe, Loungphrabang, Vang-Vieng and Vientiane, were then purposive selected from various occupations such as government officers, taxi drivers, private business owners, food vendors, tourist guides, lecturers, cloth vendors, unskilled labors, farmers, and monks. There were about 60 respondents involved in the research process. These key informants were in – depth interviewed and asked individually. Their life style, behaviors, and daily practices were participatory observed via market places, home, work places, and school visits. Religious practices at the temples and in the communities were also observed daily through the research field trips.

This research project was focused merely the impacts of the latest development Plan of Lao PDR, the 2005 – 2006 Socio – Economic Development Plan towards life of local people.

Definition

Social Policy

Social policy here includes the state government's social plan, strategy, and project concerning social insurance, social welfare, and social services. These include social security, housing, health, social work, employment, prisons, legal services or drains. Moreover, it is the term used to describe state actions aimed at promoting people well – being.

In this project, the National Socio-economic Development Plan 2005 – 2006 is focused as the social policy. The research concerns a discovery of an influence of the plan towards the people life. Social policy is not simply the study of society and its problems, but it is intimately concerned with how to address and ameliorate social problems and with the analysis of the success or failure of policies designed to improve welfare and well

– being of Lao residents. Implicitly, this study is concerned with the creation and appropriateness of structure and institutions designed to implement social problems.

Research Findings

The Country Overview

Lao is a land – lock country. Powerful countries in south – East Asian such as China, Vietnam, Myanmar and Thailand, surround the 4.6 million Lao people. The dramatic changes occurred in Lao in 1986, converting economic and public administration affairs from a centrally – planned to a “socialist market economy”. In 1990s, an annual growth rate of the Lao PDR (The Lao People's Democratic Republic) was at an average of six percent. This situation signals the first move of the country to the world market economy in an obvious way.

However, it should be noted that Lao's administrative reform had been closely linked to socio – economic reform and so too the shift of development paradigm. This firstly included the long – term lease of most and outright sale of a few of 155 state enterprises, the cutting of public service by 20 percent to 70,000 (42,000 of which are teachers). This followed by the creation of an agency to handle the large aid budget. Major development policies included the process of creating national plans, budgeting, taxation and personnel management system. Lately, the Lao government had been announced that the next stage of the country development reform would be in the areas of human resource development, including the change of work habits of public servants, improving transparency and accountability within ministries, the changing of women and minorities in the public service (UNDP 2007).

This study found that rural Lao, where 80 percent of the population was very much existed, remained mostly subsistence farmers and self – sufficiency. These rural residents earned the equivalent of less than US\$ 100 per year. Although some may say this life style was demanding, however, it has to be noted that the situation has made possible via a balance between fruitful natural resources

and a sufficient economy of the Lao people. Others may still criticizing of inequity and gap between the rich and the poor. However, considering the poverty in the conditions of the strong social support network, existing natural environment, less people density, and sufficient economy, poverty seemed to be a bearable among the poor. The rich, in this sense, were facing more difficulties in the forms of cultural lag, consumerism, longer hours works, stress, and the lost of social support from the family. Conflicts of interest among the rich emerged from the competitiveness in business such as forestry, construction, hotel, and touristy. This situation led to the fragmentation of social classes as well as the lost of social safety nest which was very much existing in Lao society during the last decade. Luckily, about 80% of the people in Lao were not yet entered the cash economy.

Although the country's entering capitalist economy provided numbers of significant positive impact to the people's life, however, one should not assume that the Lao's need for Western expertise, technology, and capital resources related to an acceptance of Western cultural values. As a result of its history and the national policies, the Lao PDR seemed to resist "cultural pollution" from the west in many circumstances.

The sixth ordinary session of the National Assembly, Legislature V, adopted the macro economic targets of the Socio – Economic Development Plan for FY 2004 – 2005 as followings: a GDP growth of 6.5 – 7 percent. Agriculture rose by 3.5 – 4 percent, industry 11 – 12 percent, and services 7 – 7.5 percent. Exports rose by 6 percent. Investment represented 28 percent of GDP, with about 9.9 percent coming from the state budget and the remainder about 18.2% from local and foreign private sector investment. Revenue collection in FY 2004 – 2005 reached 3,600 billion kip; expenditure was 6,007 billion kip; the deficit was within 8 percent of the GDP. The average annual inflation was 8 percent; about 52,000 families were out of poverty. Slash and burn cultivation was eliminated in about 20,500 ha while the area under opium poppy cultivation

was reduced nationwide (UNDP 2005: 1).

After the systematic evaluation of the 2004-2005 Development Plan had been done based on the coordination of various factors from the central ministries and provinces, the 2005 – 2006 Socio Development Plan was developed based on the results of the previous Plan.

Impacts of the 2005 – 2006 Plan

The 2005 – 2006 Socio – economic development plans had been approved by the 8th ordinary session of the National Assembly, Legislature V, Resolution 43/NA, in Vientiane, since October 11, 2005. To provide the research findings, the researcher began her presentation with the analysis of overall situation. After a massive literature review both from Lao and foreign document, the involving Socio – economic factors both macro and micro were identified before changes in the social life of the people was highlighted.

The Plan and the Overall Situation

In fulfilling plan targets and the budget for almost one year, this development plan faced many fiscal difficulties. The budget was not realized the changes in prices of construction material, prices of oil, steel, cement, and fuel. Consequently, the seventh ordinary session of the National Assembly, Legislature V, approved the adjustment of the state budgetary plan as follows: the overall target was reduced 3 percent from 3,600 to 3,467 billion kip and the planned expenditure was also reduced 3 percent from 6,007 to 5,807 billion kip. This change had provided a great impact on the efforts for fulfilling lots of targets, including state investment and GDP growth.

Moreover, the impacts from external factors such as the ever – increasing global oil prices, and aggressive competition for capital flow and free trade between industrialized and developing countries in which each seeks to protect its own interests are enormous. This situation affected trade and investment as well as the life of the local people. It affected the implementation of the budget plan,

the cost of production and services, which had been increased due to the rise in prices of essential components such as fuel, transportation and other crucial raw materials. This had decreased revenue and caused constraints in conduct of business and impacts the living conditions of civil servants, police, and multi – ethnic people living in the country.

The Plan Implementations

Economic Field

The Plan had estimated net output in the agro – forestry to increase in the field of local plantation, animal productions, forestry, and agro – forestry production. Although the Plan was also mentioned about the increase of rice production, the drought problem followed by floods and pests became the major obstacles. There were approximately 81,500 ha submerged. Considering this situation, the country's taking off seemed to slow down and to confront number of difficulties.

Public Investment

In 2004 – 2005, the National Assembly approved the public investment plan that includes 1,613 projects valued at 2,770 billion kip, representing 9.9 percent of the projected GDP. Within this amount, 543 billion kip represented local funds and 2,227 billion kip to come from foreign sources. There were arrears with 238 billion kip.

The study found that the implementation of state invested projects in general was very difficult because of the shortfall in budgeted revenues. As a result, investments were delayed; the contractors had very limited operating capital. Nonetheless, the state government managed to complete all the projects as planned. Because of shortfall in revenue collection, only 70 billion kip was paid (the approved funds for debt payment were totaling 238 billion kip in public invested projects for the FY 2004 – 2005).

Macro Situation Analysis

The economic change from 1990 – 1996, led to the free market take off. This situation provides talented Lao people

an opportunity to work in government sector or state – owned or state – managed industries. Those who work in private sectors, although had less benefits but having several times higher basic wage than that of state employees. Since the average civil service monthly wage was around US\$30 (about 1,200 baht per month). Due to the East Asian Economic crisis in 1997 as well as that of the difficulty of Lao environmental and economic policy, the country's socio – economic development had stalled. This followed the changing in socio – economic policy of the Lao PDR state government leading to dramatic alternation to the life of the majority Lao, especially those who were dwelling in rural communities and remote areas.

After a long and exhausted working with piles of data on the plan and implementation during the last year, the researcher found interesting changes in macro socio – economic sphere as follows:

1. During the Plan, the GDP was increased 0.2 percent more than planned (around 7.2 percent from the plan envisages of 6.5 – 7 percent) of which:

- The increase of the gross agro – forestry products of 3.5 percent covering 45.4 percent of the GDP
- The growth of industrial product was around 13 percent, covering 28.2 percent of the GDP
- The growth of service product had risen 8 percent, covering 26.4 percent of the GDP

2. The average per capita income was 10.4 percent, an achieving almost 100 percent of the five years plan target, \$500 dollar.

However, Lao PDR experienced lot of difficulties in revenue collection and expenditure. The internal revenue collection for the entire year was only amount to 3,423 billion kip, equivalent to 98.7 percent of the adjusted plan; this was a year – on – year increase of 16.1 percent and covers 11.7 percent of GDP. Expenditure was around 5,824.5 billion kip, 0.3 percent more than the adjusted plan, and a 6.6 percent year – on – year increase, amounting to 19.9 percent of GDP.

This mean that the overall budget defected around 1,802 billion kip or 6.2 percent of GDP; this was balanced by grants and loans provided by foreign financial institutions totaling 1,769 billion kip. Sale of treasury bonds helped to raise the additional 33 billion kip required offsetting the deficit.

3. However, it was found that finance and banking in Lao PDR was satisfactory. The total amount of savings in kip and foreign currencies increased during the implementation of the plan. However, banks confronted liquidity crunch limiting their capacity to lend because of the high interest rates, as well as the high incidence of non – performing loans. This situation increased lending risk. As the result of the weaknesses of administrative and management capacity of banks, the broad money M2 at the end of the year was around 17.5 percent of GDP, a year – on – year increased of 24.3 percent.

- An average inflation for the entire year was 7 – 8 percent. Because of the high oil prices in the last six months of the year 2006, manufacturing and services costs were proportionately higher than expected.
- The exchange rate of the kip over the past year was stable; on average a dollar was valued at 10,629 kip and one Thai baht at 266.3 kip. However, the rate was depended on various primary factors including: budgetary and foreign currency deficit, high oil price, strong dollar and Yuan, and trade deficit.

Micro Situation Analysis

The influences of social plan on social living of Lao people were enormous. During the operating of this social plan, numbers of changes were found. These changes include the increasing quality of life of the Lao people. It was a longer life expectancy as well as a better accessibility to public goods and services.

The study found that life is very sophisticated and full of detail in Lao. There were numerous dimensions of culture

and the diversity of life style. It was amazing to find native residents dress in the traditional style, living in a traditional way of belief but aggressive participation in political and development spheres. Some university students aggressively challenged their lecturers in class, before going home helping their parents in the family farm and nurturing their little sisters in a peaceful manner. The researcher was very surprised to find different generations woke up in the early morning donating food to the monks. Some of these local people later went to a local nightclub drinking beer Lao and dancing, in traditional Lao style, called bar slope. The dancers wore salong with a colorful see through and fashionable dress. It was interesting to see the combination between new life style and the old one among local Laos in a harmonistic way.

However, changes were increasingly found. These came from an increasing of more Lao people's contact with foreigners both inside and outside the country, more traveling abroad both to study and for diplomatic purposes, and more receiving modern ways of Thai's attitude from Thailand's national television. As a result, more cultural confrontation among the middle-class was founded. Social stratification based on the concept of class helped the researcher to explain the change in social life of local residents.

First, the numbers of lower class Lao were farmers and unskilled labors who remained in subsistence life style. The change in social life among these people tended to be far from reach. One may say that the external factors could create a great change to the social life of local residents. Others may argue that it was in fact the internal factors of Lao people including a strong sense of nationalism, public consciousness, the dynamic of social adaptation, and traditional belief of Buddhism which stilled very much existing in Lao. This accompanied with a well pre-planned policy provided a new model of development which combining four major socio-cultural factors in a harmonious way. In one hand, the dynamic of social adaptation among the local poor was commonly founded. This led to a

construction of the strong sense of community relationship. On the other hand, the situation provided an effective immune to local poor. For instance, the development plan and policy, based on the discrimination attitude of Thai people towards Lao people, leads to the empowerment of local culture and the ignorance of “Thai modernity” among Laos instead of the suppressive feeling. This accompanied the national policy of Lao to omit the Thai television programs such as dramas, and game – show programs reconstructed a shared vision and public consciousness about nationalism among local Laos.

Second, the study found that social changes as the consequences of the social policy based on modernization led to an emergence of new Lao middle class. The urban middle class were those under 30 years of age, high school educated, and income 12,000 – 15,000 kips. They were the most sensitive group to modernization. Their having more opportunity to receive international news and information allowed them to easier accept the western ways of modernization. Changes found among these middle class included eating habits, dressing, social value of working around the clock, and consumerism.

Generally, there had been an increasing quality of life among urban Laos. These included the accessibility to higher education, health care services, a better quality housing, public transportation, and information technology. Furthermore, these urban middle class had a better accessibility to public facilities such as play ground, library, post – office and parks.

During the Plan had been operated, numerous state government projects and activities to increasing a strong sense of national identity and Lao culture had been introduced to the people. The symbols of “being Lao” were commonly found in public place in various forms. These included the promotions of folk song, national costume, and Lao foods, speaking native Lao, morning food donation, and religious activities.

In sum, there were four major successful causes of Lao’s cultural resistance towards globalization. First, the state development projects and activities related to socio – cultural promotions along with the increasing standard of living among local people. Second, the successful management of social policy which combined the centralized plan and local cultural preservation policy led to the strong sense of community identity. Fourth, it was the socialization process of Lao based on traditional belief of Buddhism which offered a flexible social adaptation and satisfactory of sufficiency living. Last, a socialism concept of critical ideology provided a challenging “community mind set” towards modernization. As a result, a strong sense of Lao identity, public consciousness, and national pride was common.

Recommendations

Changes are irresistible but controllable if they are well pre – planned. The future of Lao PDR will confront an increasing of urbanization and modernization. The next generation of Laos may comprise of more middle – class and elites who are keen of globalization and capitalism. Therefore, a better active adult learning programs both formal and informal needs to be reorganized. School curriculum and community active learning centers are crucial for a good preparation. In order to preserve the traditional culture and living style of local residents, effective folkways, mores and norms need to be preserved as well as those of effective rules and regulations. Modernization or globalization is not the evil couple. Indeed, they are merely an option to development which will be changeable from time to time. They cannot seduce mature residences who had a strong sense of community pride and public consciousness.

References

- Amitai Etzioni. 1963. *Modern Organizations*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice – Hall.
- Andrew W. Dobelstein. 2003. *Social Welfare: Policy and Analysis*. Third Edition. United States: Thomson Learning Academic Resources Center.
- C. Wright Mills. 1956. *The Power Elite*. New York : Oxford.
- Cernea, M.M. (ed.) 1985. *Putting People First: Sociological Variables in Rural Development*. New York: Oxford University Press.
- D.H. Watt. 2002. *Bible-carrying Christians*. New York: Oxford University Press.
- Edward Banfield and Martin Myerson. 1955. *Politics, Planning, and the Public Interest*. Glencoe, III.: Free Press.
- H. Tajfel (eds.) 1978. *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Inter – group Relations*. London: Academic Press.
- Harold Wilensky and Charles Lebeaux. 1965. *Industrial Society and Social Welfare*. New York: Free Press.
- Henry Tajfel .1978. *Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Inter – group Relations*. London: Academic Press.
- Hoselitz, B. 1960. *Sociological Aspects of Economic Growth*. Glencoe, III.: Free Press.
- Hulme, D. and Turner M. 1990. *Sociology and Development: Theories and Policies and Practices*. Tokyo: Harvester Wheatsheaf.
- John. C. Turner. 1985. Social Categorisation and the Self – concept: a Social Cognitive Theory of Group Behavior, in E.J. Lawler (ed.) *Advances in Group Processes*, Vol. 2. Greenwich, CT: JAI Press.
- J.C. Turner. 1985. Social Categorisation and the Self-concept: a Social Cognitive Theory Of Group Behaviour, in E.J. Lawler (ed.) *Advances in Group Processes*, vol.2 Greenwich, CT: JAI Press.
- Lackner, H. 1973. Colonial Administration and Social Anthropology: Eastern Nigeria1920-1940, in T. Asad (ed.) *Anthropology and the Colonial Encounter*, New York: Humanities Press, pp. 123-52.
- Lowi, Theodore J. 1972. “Population Policies and the American Political System,; in *Political Science in Population Studies*, pp. 25 – 53, ed. Richard L. Clinton.
- William S. Flash. And R. Kenneth Godwin. Lexington, Mass.: Lexington Books. M.A. Hogg.2003. Social Identity, in M.R. Leary & J.P. Tangney (ends.) *Handbook of Self and Identity*. New York: Guilford.
- M.A. Hogg & D. Abrams. 2001. Inter – group Relations: an Overview, in M.A. Hogg & D. Abrams (ends) *Inter – group Relations: Essential Readings*. Philadelphia, P.A.:Psychology Press.
- Ministry of Public Health. 1997. *Draft Policies in Maternal and Child Health, Particular Safe Motherhood, in the Lao People’s Democratic Republic*. Vientiane.
- “-----“, 1998. *National Program for Prevention and Care of Sexually Transmitted Diseases: National Policy and Strategy for the Prevention And Care of STDs*. Vientiane.
- “-----“ and UNICEF. 1998. *Results and Recommendation from a Maternal Health Needs Assessment in Three Provinces of the Lao PDR*. Vientien.
- M. Lienesch. 1993. *Redeeming America: Piety and Politics in the New Christian Right*, Chapel Hill, NC.: University of North Carolina Press.
- National Statistical Centre (NSC) and the Lao Women’s raining Centre (LWTC). 1995. *Report on Fertility and Birth Spacing Survey in the Lao PDR*, Vientiane, report.

- P. Sirasoonthorn. 2005. A Study of Consequences and Impacts of the Community's Empowerment Project (SML). Bangkok : Prime Minister's Task Force. Thailand.
- Peter Herriot. 2007. Religious Fundamentalism and Social Identity. London: Routledge.
- Podhisita, C., M. Oudom and P. Sananikhom. 1997. Development of a Culturally Appropriate Community-Based Reproductive Health Strategy in Selected Areas Of the Lao PDR. Vientiane: Institute of Maternal and Child Health/ Institute For Population and Social Research and JOICEF.
- Pressman, Jeffrey L., and Aaron B. Wildavsky. 1973. Implementation. Berkeley: University of California Press.
- R.F. Baumeister. 1999. The Nature and Structure of the Self: an Overview, in R.F. Baumeister (eds.) The Social Psychology of Intergroup Relations. Monterey, P.A: Psychology Press.
- Robert R. Mayer. 1985. Policy and Program Planning: A Development Perspective. New Jersey: Prentice – Hall Inc.
- S.A. Haslam, & N. Ellemers. 2005. Social Identity in Industrial and Organisational Psychology: Concepts, Controversies, and Contributions, in G.P. Hodgkinson (ed.) International Review of Industrial and Organisational Psychology, vol. 20 Chichester: Wiley.
- UNDP. 2005. National Socio – Economic Development Plan 2005-2006. Vientiane: Committee for Planning and Investment.

วิถีชีวิตชาวชนบทในประเทศลาว